

1. A pénz

1.1. Múlt

Pénz előtt

- önellátó gazdálkodás, nincs kereskedelem
- árucserre: áruért áru, hátrányai:
 - megfelelő partner (pont az kell neki, pont az kell nekem)
 - értékegyeztetés
- árupénz: olyan áru, amely
 - értékálló
 - osztható
 - egynemű
 - szállítható
 - elfogadott

pl. só, kagyló, állat, fűszer, cigaretta (börtönökben)

Nemesfém pénz

- arany, ezüst, réz
 - nincs használati értéke (vs. árupénz)
 - értéke a pénz névértéke
 - hátrányok
 - * érmét csonkítják
 - * kopik
 - * magas előállítás költsége
 - * nem biztonságos szállítás
 - következmény: névérték \neq fémérték

Pénzhelyettesítők

- érméket letétbe helyezték a pénzváltónál \Rightarrow elismervényt kaptak: „klasszikus papírpénz”, amely
 - aranyat képvisel
 - névleges értéke aranyra (ezüstre) váltható
- váltó: vevő írásbeli kötelezettsége *későbbi időpontban* történő fizetésre
- klasszikus bankjegy: bank fizetési kötelezettsége (nemesfém érmében)

Mai pénz

- növekvő pénzforgalom \Rightarrow elszakadás az aranytól
- belső érték nélküli
- állam teremti
- aranyra nem váltható
- formái:
 - készpénz, bankjegy
 - bankszámlapénz (bankkal szembeni követelés)
 - bitcoin

1.2. Jelen

Pénz funkciói

- értékmérő
- forgalmi eszköz
- fizetési eszköz
- felhalmozási eszköz
- világpénz

Bankrendszer

- adott ország pénzügyi intézményeinek összessége
- egyszintű (központi bank)
- kétszintű (központi bank, pénzügyi intézmények)
 - első szint: központi bank
 - * bankjegy kibocsátás
 - * pénz értékállóságának megőrzése
 - * Magyarországon: *MNB*
 - második szint:
 - * hitelintézetek (bank, takarékszövetkezet)
 - * pénzügyi vállalkozások (biztosítók, közvetítők)
 - Magyarországon (ismét) 1987. január 1-től

Infláció

- árszínvonal tartós emelkedése
- éves inflációs adatok (%-ban megadva)
- negatív infláció: defláció
- egyik fő ok: pénzmennyiség nagymértékű növekedése
- egyéb lehetséges okok:
 - fogyasztási cikkek exportja \Rightarrow kevés marad az országban \Rightarrow kereslet \gg kínálat \Rightarrow növekvő ár
 - növekedő költségek \Rightarrow növekedő ár

- bizalom csökkenése
- hiperinfláció: havi 50%-nál nagyobb
 - csúcstartó: Magyarország, árak 15 óránként duplázódtak
 - 1946. augusztus 1: 1 Ft = $4 \cdot 10^{29}$ pengő
 - Zimbabwe, 2008: naponta kétszereződtek az árak

a talicskányi egy napi fizetését munka után sietve hazatolta, de felesége egy óra múlva már csak két tojást kapott érte

1 kilogramm kenyér ára 1945 augusztusában 6 pengő, októberben 27, novemberben hó elején 80, hó végén 135, december első felében 310, második felében 550, 1946 januárjában hó elején 700, hó végén 7000, május elején 8 000 000, a végén 360 000 000, júniusban 5 850 000 000 pengő volt

Infláció következményei

- 2 – 3%-os infláció: gazdaság fejlődése, normális folyamat
- kiszámítható infláció: gyakorlatilag semmilyen következmény, hiszen minden ár, költség egyformán növekszik
- „kamara haszna”, „inflációs adó” (állami bevételek néhány tized %-a) – Nyugat-Európa: kamatok kb. 1,5%, infláció kb. 2,5%
- kiszámíthatatlan infláció: a gazdaság szereplői nem tudnak alkalmazkodni
- defláció: káros, hiszen:
 - miért vegyem meg most, ha fél év múlva olcsóbb lesz?
 - csökken a kereslet!
 - vállalatok nem tudják eladni a termékeiket
 - nem kell annyit termelni \Rightarrow nem kell annyi dolgozó \Rightarrow munkanélküliség növekedése

Második szint feladatai

- betétgyűjtés
- kölcsön (hitel vagy lízing)
- pénzforgalmi szolgáltatások (számlavezetés)
- készpénz-helyettesítő eszközök (csekk, bankkártya)
- valuta, deviza (valódi pénz ill. követelés)
- letéti szolgáltatás, széf
- vagyonkezelés
- készpénzfizetés

2. Államháztartás

2.1. Állam

Feladatok

- gazdaság jogi keretei, jogbiztonság
- erőforrások megszerzése, újraosztása
- jövedelmi és vagyoni aránytalanságok korrigálása
- gazdasági növekedés, foglalkoztatás biztosítása
- gazdasági szereplő

Állami bevételek

- adók, vámok, illetékek, díjak
- önkormányzatok befizetései, elkülönített állami pénzalapok (Munkaerőpiaci, Kutatási és Technológiai Innovációs Alap, Központi Nukleáris Pénzügyi Alap, Nemzeti Kulturális Alap, stb.)
- kincstári vagyonnal kapcsolatos befizetések
- külföldről származó
- állami vagyon privatizációja

Állami kiadások

- állami feladatok ellátása
- gazdálkodó szervezetek támogatása
- fogyasztói árkiegészítés
- felhalmozási kiadások
- többi alrendszer támogatása
- adósságszolgálat

Állami lehetőségek

- monetáris politika
 - jegybank politikája
 - pénzkibocsátás
 - kamatlábak
- fiskális politika
 - kormány politikája
 - adók, elvonások, támogatások

2.2. Adók, járulékok

Alapfogalmak

- adó
 - kötelezően fizetett
 - (közvetlen) ellenszolgáltatás nélküli
 - állami vagy helyi
 - pl. SZJA, ÁFA, IFA, HIPA, TA
- járulék
 - kötelezően fizetett
 - ellenszolgáltatás jár
 - pl. nyugdíjjárulék, egészségbiztosítási járulék

„Hétköznapi” közterhek

A bruttó bér

Lényegében:

- 15 %-a SZJA
- 10 %-a nyugdíjjárulék
- 7 %-a egészségbiztosítási járulék
- 1,5 %-a munkaerőpiaci járulék

+ bruttó bér
– közterhek
+ kedvezmények, jóváírások

Munkál-

tató által fizetendő:

- 19,5 % SZOCHO
- 1,5 % szakképzési hozzájárulás

nettó bér

Fizetés-példa

Szorgos Józsi 100 000 Ft-ot szeretne a havi munkájáért kézhez (bankszámlára) kapni. Mennyibe kerül a munkáltatójának? (Józsinak nincs semmilyen igénybevehető kedvezménye)

- A megadott összeg bruttó vagy nettó? *nettó*
- A bruttó bér hány százalékát kapja meg Józsi? 66,5%
- Mennyi a bruttó bér? 150 376 Ft
- Hány százalékot fizet még be a munkáltató? 21%
- Mennyibe kerül a munkáltatónak? 181 955 Ft

ÁFA

- Általános Forgalmi Adó
- legtöbbször 27%
- gazdálkodók (vállalat, vállalkozó) visszaigényelheti
- ÁFA nélküli ár: nettó ár, ÁFA-val növelt ár: bruttó ár
- megadott időtartamra (havonta, negyedévente, évente) kell kiszámolni, bejelenteni, befizetni

ÁFA-példa

Egy pékség a malomtól megveszi a lisztet nettó 2000 Ft-ért, a vizet és a sót nettó 100 Ft-ért, az áramot 400 Ft-ért. Ezután az elkészült kenyeret eladja 3200 Ft-ért. Mennyi ÁFA-t kell fizetnie?

- „vásárolt” $2000 + 100 + 400 = 2500$ nettó összegért, azaz 675 Ft ÁFA
- „eladott” 3200 nettó összegért, azaz 864 Ft ÁFA
- a költségei ÁFA-ja levonható, azaz $864 - 675 = 189$ forint ÁFA fizetendő

2.3. Csalások

Munkáltatói csalások

- kisebb összegre jelenti be a dolgozót
 - dolgozónak jó?
 - munkáltatónak jó?
- egyáltalán nem jelenti be a dolgozót
 - dolgozónak jó?
 - munkáltatónak jó?

ÁFA-csalások

- „papíron” vesz a cég terméket, adott időszakban nem ad el „visszaigényli” az áfát, majd a cég „csődbe megy”
- „papíron” kiviszi külföldre (EU-ba értékesítés ÁFA-mentes!), majd „papíron” megveszi külföldről (ld. cukor)
- A cég megrendel B cégtől szolgáltatást nettó $100M$ -ért. Az A cég „csődbe megy” és nem fizet B -nek. Viszont B -nek be kell fizetnie a $27M$ áfát $\Rightarrow B$ csődje (akár)
- „számlagyárak”: fiktív (kitalált) számlák, amelyek egy másik cég költségként elszámol \Rightarrow kevesebb adó. A „számlagyár” néhány hónapon belül (mielőtt valamit be kellene fizetnie) megszűnik.

3. Háztartások

3.1. Hitelek

Hitel típusai

Hitel: jellemzően pénzintézet által „kölcsönadott” pénz. Visszafizetni többet kell, mint amennyit kölcsönkértünk („kamat”).

- áruhitel
- lakáshitel
- szabad felhasználású
- folyószámlahitel
- hitelkártya

Hitelek jellemzői

- általában fedezet kell (ingatlan, nagy értékű vagyontárgy)
- tőke kamata
- THM (\geq kamat)
- futamidő
- időszaki törlesztő összeg

3.2. Megtakarítások

Fialtatás

- értékpapír
- bankbetét, alapok
- pénztárok (nyugdíj-, egészség-, stb.)
- ingatlan
- ingóságok (arany, drágakő, festmény, stb.)
- stb.

Értékpapírok

- kötvény
 - kibocsátónak *kölcsön*adunk
 - meghatározott időben visszafizeti
 - kamattal együtt
 - államkötvény: kibocsátó = állam
- részvény
 - vállalatnak *oda*adjuk (tulajdont szerzünk)
 - részesed(het)ünk a vállalat sikereiből („osztalék”)
 - sose fizeti vissza a vállalat
 - eladható másnak

	Kockázat	Haszon
Államkötvény	kicsi	kicsi
Vállalati kötvény	közepes	közepes
Részvény	nagy	nagy

Államilag támogatott megtakarítások

- meghatározott cél, nem szabadon felhasználható
- lakástakarékpénztár (30%)
- egészség-, nyugdíj-, önszegélyező pénztárak (20%)

Befektetési alapok

- pénzügyi intézetek befektetési alapokat kínálnak
- pénzügyi szakember rak össze ún. portfóliót
- kockázati szint választható
- portfóliók közötti váltás lehetősége
- „mini”-tőzsde
- TKM: Teljes Költség Mutató

3.3. Csalások

Átverések

- pilótajáték
 - magas induló összeg
 - be kell szervezni még embereket
 - a beszervezettek is fizetnek
 - ebből kapnak a beszervezők, a beszervezők beszervezői, a beszervezők beszervezőinek beszervezői,...
- piramisjáték
 - termék
 - belépő belépti díjat fizet
 - ha beszervez X embert, megkapja a terméket (belépti díjak \gg termék értéke)

- MLM
 - hasonló a piramisjátékhoz
 - be kell szervezni embereket
 - terméket kell értékesíteni (többszörös áron)

Apróbetű!

- „unit-linked” biztosítások: életbiztosítás+megtakarítás
 - TKM \approx 5%
 - folyamatos levonások („elviszi” a hasznót)
- a banki kamatnál *lényegesen* magasabb ígéret, pl. Quaestor
 - cég alacsony tőkéje
 - lejáró kötvényeket és kamataikat az új kötvények bevételeiből finanszírozták
 - OBA-védelem nincs!

4. Összefoglalás

Összefoglalás

- pénz kialakulása
- bankrendszer, központi bank
- állam feladatai
- állami bevételek, kiadások
- adók, járulékok
- áfa
- hitelek
- megtakarítások